

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З КРАСАВІКА 1955 ГОДА ●

● № 12 (3624) ●

● ПЯТНІЦА, 26 ЧЭРВЕНЯ, 2020

ВЫДАННЕ “ГОЛАС РАДЗІМЫ” ЧЫТАЙЦЕ Ё ІНТЭРНЭЦЕ НА ПАРТАЛЕ ZVIAZDA.BY

**Мірскае
свята Яе
Вялікасці
Кнігі**
Стар. 2

**Эліза
Ажэшка
ў маскоўскім
фармаце**
Стар. 5

**Велікан,
што прыйшоў
з Балтыкі**
Стар. 8

СВЕТАПОГЛЯД

Ад Алы да Масквы

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка паўдзельнічаў у шэрагу знакавых імпрэзаў, прысвечаных памяці пра Вялікую Айчынную вайну, пра яе ахвяры, пра Вялікую Перамогу

“Ніхто не забыты, нішто не забыта...” У логіку гэтых простых і бязмежна высокіх слоў гарманічна ўлісваецца траекторыя шляху, якім незалежная Беларусь рухаецца ў будучыню. Што хаваць: раней больш увагі надавалася героям, пародам, ардэнаносцам вайны, самой Перамозе. Потым на Карце Нашай Памяці з’явілася Брэсцкая крэпасць, ад якой да перамогі было яшчэ вельмі далёка. Потым — Хатынь, і Курган Славы,

і партызанскі “Прапыў” на Вушачыне. У пару незалежнасці Беларусь падняла “Чырвоны Бераг” на Жлобіншчыне, Мемарыяльны комплекс “Трасцянец” ды шэраг іншых “прызабытых” мясцін. А цяпер вось і вёска Ала. Каб нікога не забыць, варта й сапраўды развіваць ніткі памяці з самай глыбінкі, ад простых сялянскіх хатаў ды іх мірных жыхароў, якіх полымя вайны бязлітасна змяло ў нябыт — і слядоў не пакінула.

Спачатку ў гэтых нататкаў быў загаловак “Ад Брэста на Маскву”. Перабіраючы ў памяці насычаныя на падзеі дні, я ўдакладніў: яшчэ раней пачаўся шлях Прэзідэнта ў Маскву. Пачаўся — з раней мала каму вядомай вёскі Ала Светлагорскага раёна. Даўні, ваеннай пары боль і трагедыя Алы сёлета знайшлі ўвасабленне ў новым мемарыяле.

Уранні 21 чэрвеня, крыху менш за суткі да страшнага імгнення ў летапісе нашай еўрапейскай цывілізацыі — да пачатку вайны — на стужках інфармагенцтваў з’явілася вестка: Прэзідэнт прыме ўдзел ва ўрачыстай цырымоніі адкрыцця Мемарыяльнага комплексу “Ала”. І вось ужо выстралілі ў інтэрнэт, разышліся па свеце фотаздымкі, рэпартажы з Алы. Мяркую, многія зразумеюць і без перакладу, якую праўду даносяць вось гэтыя словы, напісаныя на плітах мемарыяла па-беларуску: “Мы жывём, пакуль помнім. Мы жывы, пакуль нас помняць”.

Па сутнасці, на тонкіх нітках чалавечай памяці й трымаецца нашае Жыццё. Калі ж каму па-

24 чэрвеня. Аляксандр Лукашэнка вітае ганаровых гасцей Парада Перамогі ў Маскве.

даецца, што гэта не так, то прыслухайцеся да меркаванняў Алоіса Альцгеймера, нямецкага псіхіятра: гэта ён даследаваў вядомую цяпер нейрадэгенератыўную хваробу. На вялікі жаль, некаму яшчэ падаецца: калі мы не будзем абцяжарваць сябе памяццю пра мінулае, то нам будзе лягчэй жыць. А ў жаданні лёгкага жыцця незаўважна губляецца й само Жыццё.

Прэзідэнт паабяцаў падтрымаць стварэнне мемарыяла ў Але ў снежні 2019-га: калі сустракаўся са студэнтамі й выкладчыкамі медуніверсітэтаў. Адказваючы на пытанне адной са студэнткаў, якая родам са Светлагорскага раёна, сказаў: “Падтрымліваю вашу ініцыятыву. Абавязкова прыеду на адкрыццё мемарыяла”.

Прыехаў. Стрымаў слова! Гісторыя вёскі Ала трагічная. Раніцай 14 студзеня 1944-га

нямецкі карны атрад разам з вайскавай часцю, у якой было каля 1000 салдат, атачыў Алу, куды раней сагналі жыхароў некалькіх вёсак. Людзей заганялі ў дамы, якія затым падпальвалі. Тых, хто спрабаваў уцячы, расстрэльвалі з кулямётаў і аўтаматаў, кідалі ў агонь жывымі. Усяго там загінула 1758 мірных жыхароў, з іх 950 — дзеці. Зямля вёскі Ала ёсць на Могілках вёсак у Мемарыяльным комплексе “Хатынь”. Пасля вайны там паставілі помнік: скульптуру салдата, які стаіць на калене з вянком. А сама Ала не адрадылася...

Наступным месцам памяці на шляху Прэзідэнта ў Маскву стаў Брэст. Сотні людзей паўдзельнічалі ў начным мітыngu-рэквіеме, які праходзіў у Мемарыяльным комплексе “Брэсцкая крэпасць-герой”.
→ **Стар. 2**

На Парадзе ў Маскве маршыруе сцяганосная група зводнай роты ганаровай варты Мінабароны Беларусі

БЕЛАРУСКІ МАЦЯРЫК

Цёця Ксеня родам з Шашалевічаў

Лепшыя рысы беларускага характару праявіліся ў роднай сястры рэпрэсаваных пісьменнікаў Андрэя Мрыя ды Васіля Шашалевіча, якая жыла ўдалечыні ад бацькаўшчыны, за Палярным кругам. Дзякуючы ёй зберагліся некаторыя важныя дакументы пра жыццё братоў, не абарваліся ў часе ніткі роду.

Гэтыя нататкі я прысвячаю светлай памяці Ксеніі Антонаўны Шашалевіч, роднай маёй цёці Ксені. Якая, так склаўся абставіны, стала другой мамай для маёй роднай, старэйшай сястры Аксаны, дачкі Андрэя Шашалевіча. А наш з Акса-

най тата ўвайшоў у гісторыю беларускай літаратуры як Андрэй Мрый.

Пачнём — ад каранёў. Аксіння (Ксенія) Антонаўна пабачыла свет у 1900 годзе ў сяле Палуж, калі ў сям’і валаснога пісара Антона Шашалевіча ды ягонай жонкі былі ўжо дзеці: Антаніна (1888), Анастасія (...?), Андрэй (1893), Васіль (1897). (На пачатак XX стагоддзя сяло Палуж, пры аднайменнай рэчцы, было цэнтрам Палужскай воласці Чэрыкаўскага павета Магілёўскай губерні. У 1910-м сяло налічвала 76 двароў, было там амаль 600 жыхароў. Паселішча мела праўленне воласці, праваслаўную царкву, млын-вятрак, пастаялы двор. (Цяпер — тэрыторыя Краснапольскага раёна Магілёўшчыны. — Рэд.). Са слоў цёці Ксені мне помніцца: нарадзілася 4 красавіка, хоць у анкетах, бывала, пісала ў 6 лютага. Расла ў сям’і вельмі беднай, паколькі бацькі-карміцеля не стала ў 1902 годзе. Але дзеткі ўсе былі дружныя, дапытлівыя й здольныя, а маці-ўдава ўсё магчымае рабіла, каб яны вучыліся.

(Цікавыя падрабязнасці пра маці цёці Ксені (сваю бабулю Еўфрасінню) падала Аксана Рухіна ў лісце (1988 год) літаратурнаўцу Яўгену Лецку: “Калі Антон Дзяменцевіч паміраў, ён быццам бы казаў жонцы, каб яна дзяцей не вучыла: хай гаспадарыць на зямлі, будуць сялянамі. Але жонка яго, Еўфрасіння Фамінічна, зрабіла наадварот. Сама яна, здаецца, — дачка псаломшчыка, была непісьменная, ды, праўда, мама казалася, што пісаць не ўмела, але ўмела чытаць і нават чытала раманы. Яна вырашыла вучыць дзяцей і для таго, прадаўшы хату, адправілася ў Магілёў: хацела “даваць” абеды й тым зарабляць на вучэнне дзяцей. Але нічога з таго не выйшла. Мабыць, праз год прыйшлося вярнуцца ў Палуж. ... Давялося жыць сям’і амаль у галечы. А дзеці былі ўсе здольныя, добра вучыліся. Дзяўчынак не прынята было тады вучыць. Але старэйшая паступіла вучыцца насуперак волі маці. Яна выдатна здала іспыты ў гімназію: нейкі “хросны” дапамагаў. Другая дачка, Анастасія, вучылася дзесьці пры

Ксенія Шашалевіч. 1952 г.

манаствы. Мама ўспамінала, што аске тычнае манаскае выхаванне падарвала яе здароўе. А была яна мастачкай-самавукам. Выдатныя працы яе згарэлі ў часе налёту банды зялёных. Цётка Настачка рана памерла. Хлопчыкаў маці аддала вучыцца спачатку ў духоўнае вучылішча, потым — у семінарыю. Кажуць, што бацька (Аксана Рухіна мае на ўвазе Андрэя Мрыя. — Рэд.) ні за што не хацеў туды ісці, але ж маці настаяла”. — Рэд.) →
Стар. 7

ISSN 0439-3619

9 770439 361003

2 0 0 1 2

ТРОХГОДКА МАЛОЙ РАДЗІМЫ

Мірскае свята Яе Вялікасці Кнігі

Гродзеншчына паказвае прыклад у захаванні асветніцкіх, кніжных традыцый Бацькаўшчыны: у другі раз прайшлі “Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку”. Фестываль кнігі ды асветніцтва — яркая падзея культурнага жыцця на Гродзеншчыне, Карэліччыне.

Цэнтральная вежа Мірскага замка

Сёлетні адметны фармат

У Беларусі, у адрозненне ад многіх блізкіх і далёкіх краін, кнігавыдавецкае, кнігагандлёвае жыццё не спынілася ў сувязі з каранавіруснай абстаноўкай. Ды ўсё ж пандэмія вымагае быць абачлівымі. І больш чытаць! Мяркуйце самі: сёлета ў маі ў параўнанні з маем-2019 продаж кніг у сетцы гандлёвых аб’ектаў ААТ “Белкніга” (101 “кропка” па ўсёй краіне) узрос на 60–70 і болей працэнтаў. І ўсё ж... Плануючы фармат, праграму “Кніжных сустрэч-2020”, некалькі разоў рэальна, не віртуальна збіраўся аргкамітэт, праходзілі рабочыя сустрэчы. Усё, што спланавалі да прышэсця пандэміі, рэалізаваць не ўдалося. Адмянілася двухдзённая праграма свята (запланавана была на 20 і 21 чэрвеня). Не задзейнічалі, як хацелася, райцэнтр Карэлічы, больш сцісла далучылася да свята пісьменніцкая грамадскасць. У раённай бібліятэцы планавалі прэзентацыі кніг тых аўтараў, хто працуе ў галіне гісторыі ды краязнаўства, і на прастору раённага краязнаўчага музея разлічалі. Не атрымалася...

Бліжэй да свята вырашылі зрабіць імпрэзы яго досыць камернымі: каб удзел у іх адкрыцці прымалі няшмат людзей. І большую ўвагу надаць трансляцыі тых імпрэз у ін-

тэрнэт-прасторы. Каб расказаць і пра кніжнае свята, і пра новыя выданні, прысвечаныя гісторыі Бацькаўшчыны. У Беларусі штогод выдаецца каля 10 тысяч назваў кніг у год! І кніг краязнаўчых у гэтай плыні нямала. Як шырэй пра іх расказаць? Як зрабіць, каб, напрыклад, ураджэнец Слоніма, жывучы ў Мінску, не абмінуў малатыражны даведнік пра родны горад? Такіх пытанняў было шмат. Адказам на іх у некаторай ступені сталася й сама ідэя правядзення фестывалю, выставы, свята гістарычнай кнігі “Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку”. З падключэннем шматфарматнага інфасуправаджэння, у тым ліку і ў сацсетках. Арганізацыі алайн-рэжыму кніжнага фестывалю ў многім спрыяла праца Грамадскага прэс-цэнтра Дома прэсы непасрэдна ў Міры.

Пра айчынныя традыцыі кніжніцтва — праз выяўленчае мастацтва

Істотная частка праграмы Мірскіх кніжных сустрэч была сёлета спалучана з выяўленчым мастацтвам. Усе арганізатары фестывалю — міністэрствы інфармацыі ды культуры, Гродзенскі аблвыканкам, Карэліцкі райвыканкам, Музей “Замкавы комплекс “Мір” — пры-

У святочных імпрэзаў — гістарычны каларыт

нялі рашэнне: акцэнтаваць асноўны складнік зместу на візуалізацыі. Як вынік — запланавалі й паспяхова адкрылі цэлы шэраг мастацкіх выстаў. Генератарам гэтай справы выступіла вядомая кніжніца, мастацтвазнаўца, арт-менэджар Ала Зміева. У паўночна-заходняй вежы замка адкрылася выстава мінскага мастака Юрыя Крупянкава “Памяці мястэчка”. → **Стар. 6**

ВАХТА ПАМЯЦІ

Лібава — і наш боль

Беларусы Ліепаі ўсклалі ў горадзе кветкі да помнікаў воінскай славы 22 чэрвеня — у дзень пачатку Вялікай Айчыннай вайны

Памятную дату ўсе мы, народжаныя ў СССР, ведаем, здаецца, з дзяцінства: што ўранні 22 чэрвеня 1941 года без абвешчэння вайны фашысцкая Германія напала на Савецкі Саюз. Пры тым быў нанесены масіраваны ўдар па ваенных і стратэгічных аб’ектах, шматлікіх гарадах. Так пачалася Вялікая Айчынная вайна, якая доўжылася 1418 дзён і начэй. Ведаем, якія велізарныя ахвяры панёс у той жудаснай вайне менавіта савецкі народ. І памятаем, што ён зрабіў вырашальны ўнёсак у вызваленне народаў Еўропы ад фашыстаў, у разгром гітлераўскіх войскаў. Таму ў многіх краінах 22 чэрвеня — Дзень памяці й смутку. Праходзяць памятныя імпрэзы з запальваннем свечак, ускладаннем кветак да помнікаў і мемарыялаў. Прыпускаюцца дзяржаўныя сцягі — у памяць пра шматлікія ахвяры вайны, якія былі ў сем’ях усіх народаў, што ў ёй удзельнічалі.

Ад імя суполкі “Мара” кветкі ўскладае Віктар Янцэвіч

Тады Латвія й Беларусь былі памежнымі тэрыторыямі. Гітлераўцы атакавалі абедзве савецкія рэспублікі фактычна адначасова. Ліепая (тады Лібава), дзе размяшчалася Лібаўская ваенна-марская база Чырванасцяжнага Балтыйскага флоту (ім камандаваў капітан 1-га рангу Міхаіл Клеўенскі), як і Брэст, першай прыняла варожы ўдар 22 чэрвеня: раптоўную бамбардзіроўку на світанні. У 3 гадзіны 55 минут бомбы абрушыліся на ваенна-марскую базу, стаянкі караблёў, ваенны аэрадром. Ліепая абаранялі воіны Савецкай арміі, маракі-балтыйцы й атрады рабочых. У ходзе баёў за горад, пры выхадзе з акружэння многія загінулі ці трапілі ў палон. Далей — расстрэлы, катаванні ў канцлагерах, гібель соцень тысяч людзей ад ран, хвароб, голаду, холаду. Нямногія прайшлі праз тыя выпрабаванні, здолелі выжыць. І ўсе тыя, хто мужна прыняў бой у 41-м, зрабілі свой унёсак у Перамогу, якая прыйшла 9 мая 1945 года.

Не ўсе ведаюць, што пісьменнік Сяргей Смірноў, які зрабіў усеагульным здабыткам гераічную эпапею абароны Брэсцкай крэпасці, быў захоплены й гісторыяй абароны Ліепаі, займаўся пошукамі яе герояў.

22 чэрвеня, у 79-ю гадавіну пачатку Вялікай Айчыннай вайны, старшыня Ліепайскай беларускай суполкі “Мара” Віктар Янцэвіч ад імя супляменнікаў горада разам з прадстаўнікамі Генконсульства Расіі ў Ліепаі ды іншых грамадскіх арганізацый паўдзельнічаў ва ўрачыстым ускладанні кветак на Цэнтральных, Ліўскіх і Гарнізонных могілках. Кветкі былі ўскладзены да мемарыяла на месцы першага масавага расстрэлу людзей у 1941-м (каля Ліепайскага маяка), да Памятнай сцяны абаронцам Ліепаі “Сярэдні форт” (месцы асноўнай лініі абароны горада з 23 па 27 чэрвеня), на месцы смяротнага ранення камандзіра 67-й стралковай дывізіі, генерал-маёра Мікалая Дзядаева, да помніка абаронцам Ліепаі, ля помніка на Шкедскай дарозе.

Памяць загінулых ушанавалі мінутай маўчання.

Анжэла Фаміна, г. Ліепая.
Фота аўтара.

СВЕТАПОГЛЯД

Брэст. 22 чэрвеня 2020 года. Хутка світанне...

Ад Алы да Масквы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Праходзіў мітынг-рэквіём 22 чэрвеня ў 4 гадзіны раніцы на тэрыторыі крэпасці, абаронцы якой першымі у тыя ж імгненні 22 чэрвеня 1941 года ўсталі на шляху магутнай, датуль неперажоўнай ваеннай машыны вермахта.

Аляксандр Лукашэнка ўсклаў у крэпасці вянок да Вечнага агню і выступіў з прамовай. У Беларусі, адзначыў ён, заўсёды будуць памятаць пра подзвіг тых, хто абараняў Брэсцкую крэпасць. “Таму што ў іх — веліч і сіла духу людзей, якія не скарыліся, — падкрэсліў ён. — Якраз тады, калі не здаючыся паміралі апошнія абаронцы крэпасці, вораг быў пераможаны псіхалагічна. І гэта быў першы крок савецкага народа на шляху да найвялікшай Перамогі новага часу”. Хоць да яе было яшчэ далёка, але пачатак быў пакладзены. “У той дзень

захопнікі паўтарылі няўсвоены гістарычны ўрок: народ, які жыве на гэтых землях, аддасць жыццё, але не стане рабом. Вельмі сугучна з нашым часам! Тут змагаліся прадстаўнікі чым трыццаці нацыянальнасцяў. І ўсе яны выканалі свой святы абавязак. Яны абаранялі сваю Радзіму, хоць нарадзіліся за тысячы кіламетраў ад Брэста”, — сказаў кіраўнік дзяржавы.

Пасля прамовы Прэзідэнт гутарыў з ветэранамі.

А 24 чэрвеня ён з сынамі быў на Парадзе Перамогі ў Маскве. І сядзеў на святочнай трыбуне у часе ўрачыстасці побач з расійскім калегам Уладзімірам Пуціным. Аляксандр Лукашэнка і яго сыны стоячы віталі роту ганаровай варты Узброеных сіл Беларусі, калі яна праходзіць міма трыбуны.

Мы памятаем! Ніхто не забыты, нішто не забыта!

Іван Ждановіч

ЗАПРАШАЕМ НА СВЯТА!

Александрыя збярэ сяброў

Адзінаццаты ўжо раз традыцыйнае свята “Купалле” пройдзе 11-12 ліпеня пры Дняпры: на малой радзіме Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі

Свята “Купалле” — якое мае й назву “Александрыя збірае сяброў” — сёлета зноў пройдзе ў Шклоўскім раёне Магілёўшчыны, у аграгарадку Александрыя. У маляўнічым месцы на беразе Дняпра старажытнае беларускае свята ладзіцца, так бы мовіць, у сучасным фармаце. Гуляніі пройдуць ля таго маста цераз рэчку, які злучае не толькі Александрыю й Копысь, але й дзве вобласці: Магілёўскую ды Віцебскую.

У вялікай праграме свята значацца выстава “Зроблена ў Беларусі” (прадукцыю прадставіць Мінскі трактарны завод), “Александрыйскі кірмаш” (разгорнуцца экспазіцыйна-тэматычныя Купальскія падворкі), “Александрыйская гасціна” (гасцей сустрэнуць гандлёвыя рады, летнія кавярні). Пройдзе “Свята кнігі” — з

прэзентацый будучых імпрэзаў Дня беларускага пісьменства (сталіцай Дня сёлета на пачатку чэрвеня стануць Бялынічы). Шмат будзе на свяце салодкай прадукцыі з Магілёва, “Каравайная сяліба”

зладзіць выставу-продаж хлебабулачных вырабаў ды Свята квасу. Моладзь зацікавіць выставачная экспазіцыя “Калідор эпох”, будзе прадстаўлены таксама Усебеларускі сямейны сельскагаспадарчы праект “Уладар сяла”. Запрацуюць розныя атракцыёны — на пляцоўцы “Кірмашовыя забавы”. А яшчэ будзе “Свята цырка”: паставяць цыркашапіто, пройдуць эстрадна-цыркавыя паказы й шоу побач з шатром. Экспазіцыя “Малая радзіма” дасць магчымасць пабачыць клас, у якім вучыўся Прэзідэнт Беларусі, больш даведацца пра гісторыю беларускага Падняпроўя.

І ў суботу ж можна будзе пабываць на дзіцячай дыскатэцы з удзелам дзіцячых творчых гуртоў Магілёўшчыны, там выступяць і дарослыя ўжо ўдзельнікі тэлешоу “Голас. Дзеці”

На свяце “Купалле” пры Дняпры

з Магілёўскай вобласці, аніматары, блазны. А вечарам пройдуць канцэрты, забаўляльныя праграмы, урачыстая цырымонія адкрыцця свята “Купалле” (“Александрыя збірае сяброў”), вялікі гала-канцэрт, будзе й святочны феерверк.

12 ліпеня, у нядзелю, свята прадоўжыцца: з вялікай моладзевай дыскатэкай, канцэртамі вядомых творчых гуртоў і папулярных артыстаў. Пройдзе ўшанаванне перадавікоў аграпрамысловага комплексу Магілёўшчыны — у суправаджэнні Аркестра народных інструментаў імя народнага артыста Беларусі Л.Л. Іванова (магілёўская абласная філармонія) і канцэрт Беларускага дзяржаўнага ансамбля “Песняры”.

Іван Іванаў

СУЛАДЗЕ

Адпачынак з родным каларытам

У беларускай глыбінцы ёсць тысячы месцаў для адпачынку з камфортам, і гэтым летам яны асабліва запатрабаваныя

На чарговай прэс-канферэнцыі ў Мінску гаварылі пра летняе, надзённае — маю на ўвазе нераскрытыя магчымасці турпатэнцыялу краіны. У прэс-цэнтры Дома прэсы адзначалася: жыхары Беларусі апошнім часам наноў адкрываюць для сябе адпачынак на Бацькаўшчыне. Многія выбіраюць, у тым ліку і ў сілу каранавіруснай сітуацыі ў свеце, родныя, вясковыя краявіды з іх цішынёй.

Запрашае “Мухавэцкая кумора”

Пра асаблівасці такога адпачынку ў часе прэс-канферэнцыі расказала Ала Палікарпук. Яна ўзначальвае Грамадскі савет па развіцці аграэкатурызму Кобрынскага раёна (Брэстчына) ды адначасова каардынуе дзейнасць кластара “Мухавэцкая кумора”. Кластар той аб’яднаў гаспадароў аграсядзіб у Кобрынскім, Жабінкаўскім, Камянецкім і Пружанскім раёнах. А найперш Ала Аляксееўна — сама гасцінная гаспадыня аграсядзібы “На Зарэчнай вуліцы”.

Мы патэлефанавалі ёй крыху пазней, якраз тады, калі пасля доўгага зацішша ў сувязі з пандэміяй каранавіруса ў гаспадыню з’явіліся першыя госьці. Маладая сям’я з Вільнюса прыехала, каб адпачыць на зялёным

беразе ракі Мухавец у хатцы, якой больш за сто гадоў. Стаіць хатка тая наводдаль ад сучаснага двухпавярховага дома, у якім звычайна жывуць і прымаюць гасцей гаспадары. Рарытэтная хатка была звычайна ў гаспадароў за музей: там сабраны посуд, адзенне й вясковая мэбля пачатку XX стагоддзя. На гэты ж раз пайшлі насустач гасцям, якія жадалі пажыць у асобным будынку. Так і сталася.

А гісторыя аграсядзібы “На Зарэчнай вуліцы” якраз і пачыналася з тае хаткі. Ала Аляксееўна з мужам, Сяргеем Уладзіміравічам, у 90-я набылі яе, пачалі займацца фермерствам. Доўгі час жылі ў ёй, будавалі свой новы дом. Сёння аграсядзіба “На Зарэчнай вуліцы” мае пладаносны сад з альтанкамі, агарод, ягаднікі й кветнікі агульнай плошчай больш за паўтара гектара. Яе гаспадары першымі ў Кобрынскім раёне пачалі займацца аграэкатурызмам: у 2007 годзе. Ала Аляксееўна памятае, як раней на хутар наведваліся цікавыя з навакольных вёсак, каб на свае вочы ўбачыць, што гэта за дзіва такое: аграэкатурызм. І некаторыя потым па прыкладзе Палікарпукоў разбудовалі ўласныя сядзібы й пачалі таксама прымаць гасцей. Сёння ўсе яны ў суполцы “Мухавэцкая кумора” ды разам забаўляюць вялікія групы турыстаў, што на тураўтобусах едуць знаёміцца з беларускай глыбінкай. Ала Палікарпук, як каардынатар

“Мухавэцкай куморы”, узгадняе з турыстамі праграму іх тура па тых аграсядзібах.

Што можа прапанаваць гасцям “Мухавэцкая кумора”? Экскурсіі па аграсядзібах, выступленні мясцовых фальклорных гуртоў, клубавых гістарычнай рэканструкцыі, рамесныя й кулінарныя майстар-класы, абрадавыя святы. Можна пакатацца вярхом на конях мясцовага коннага клуба, заехаць на равах прама ў навакольных краявіды, схадзіць у водны паход на судне-дракары па Мухавцы... Такія праграмы й туры “Мухавэцкая кумора” мае намер

Па рэчцы Мухавец на судне-дракары

узнавіць для тургруп у жніўні-верасні, калі, як кажуць, Бог дасць. А замежнікі яшчэ раней ацанілі ўсе даброты адпачынку ў тамтэйшых мясцінах. Да пандэміі каранавіруса тураўтобусы часта прывозілі на аграсядзібы групы замежных турыстаў. Аграсядзібу “На Зарэчнай вуліцы”, у прыватнасці, наведвалі госьці з Польшчы, ЗША, Канады, Ізраіля, Германіі, Кітая, Японіі, Аўстраліі, Азербайджана, Расіі, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Новай Зеландыі ды іншых краін. Ала Палікарпук стараецца памятаць усіх сваіх гасцей. З асаблівай цеплынёй ды ўсмешкай згадвае бабулю Ніну з Брэста. Яна летась у жніўні сабрала на сядзібе ўсю кніжную, каля 30 чалавек, раскіданую па свеце: яе сваіх сёння жывуць у ЗША, Германіі, Францыі, Польшчы, Расіі, Беларусі. Тры дні ехалі “На За-

рэчную вуліцу” родныя бабы Ніны, каб пабачыць адзін аднаго ўпершыню. Найстарэйшай з роду споўнілася 92 гады, наймалодшай — 2 годзікі. Але Аляксееўне імпануе ўпартасць бабулі Ніны, з якой тая ажыццявіла сваю мару: паяднаць свой галінасты род і пазнаёміць яго “лісточкі” з Беларуссю. Госьці змаглі атрымаць асалоду не толькі ад беларускай прыроды, але й смачна паесці. Гаспадыня “На Зарэчнай вуліцы” гатуе стравы народнай палескай кухні. Хто жадае па прыкладзе бабулі Ніны пабываць у яе ў гасцях (з сям’ёй!), можа пазнаёміцца і з

Гаспадыня Ала Палікарпук

і на ўнутраным, і на знешнім туррынках. “Гэта сучасныя шматфункцыянальныя комплексы з развітай медыцынскай базай і кваліфікаваным персаналам”, — удакладніў Аляксандр Цай. У краіне — больш за 300 санаторна-курортных і аздараўленчых арганізацый, могуць размясціць больш за 66 тысяч гасцей. Дзякуючы таму штогод аздараўляюцца ў Беларусі каля 1 мільёна 300 тысяч чалавек. Летась нават выйшлі на 1 мільён 389 тысяч. Багата было й замежнікаў: іх у беларускіх здраўніцах і санаторыях адпачыла 242 тысяч. Так што экспарт паслуг у гэтым сегменце турызму падрос у параўнанні з 2018-м — на 11, 5%, склаў больш за 250 мільёнаў беларускіх рублёў. У першым квартале 2020-га таксама назіраўся рост экспарту паслуг: на 3,4% у параўнанні з аналагічным перыядам 2019-га. Колькасць замежнікаў, якія ўжо адпачылі ў санаторыях і здраўніцах Беларусі, — звыш 40 тысяч.

Брэнд беларускіх санаторыяў, па словах Аляксандра Цая, — вялікая колькасць бясплатных медыцынскіх паслуг. Многія замежныя арганізацыі такога кшталту ў кошт пущэйкі ўключаюць дзве-тры бясплатныя медпрацэдур, а беларускія — каля 8. Да таго ж на тэрыторыях беларускіх санаторыяў прабурана каля 90 уласных свідравін з мінеральнай вадой, а ў лячэнні выкарыстоўваюцца гразі з чатырох радовішчаў. Гэта ж таксама прывабляе турыстаў з-за мяжы. У прыватнасці, месцы ў беларускіх санаторыях і здраўніцах на жнівень і верасень актыўна браніруюць расіяне.

Ганна Лагун

Кірыл і Ксенія з Вільнюса — нядзюнія госьці аграсядзібы

ВЕСТКІ З ДЫЯСПАРЫ

Памятаць і любіць — значыць дзейнічаць

Разнастайнае, шматколернае жыццё ў беларускай суполцы “Крыніца” з літоўскай Клайпеды трохі падкарэктаваў сёлетні каранавірус — але ж не спыніў

З допісаў кіраўніка суполкі Мікалая Логвіна, дасланных ім тэкстаў, здымкаў, спасылак на публікацыі ў розных СМІ Літвы мы зьбіраем ведаем пра тамтэйшыя навіны. Пра тое, напрыклад, што напярэдадні 75-годдзя Вялікай Перамогі па ініцыятыве Амбулады Беларусі праходзілі ўрачыстыя акцыі ўзяцця зямлі з месцаў пахаванняў савецкіх воінаў на тэрыторыі Літвы. У Вільнюсе ў акцыі паўдзельнічалі Ганаровы консул Беларусі ў Клайпедзе Мікалай Логвін, супрацоўніца беларускай Амбулады Ірына Зубко, іерэй Канстанцін-Міхалаўскага храма ў Вільнюсе Міхаіл Сімановіч. Жмені зямлі былі ўзятыя з магіл загінулых салдатаў на Антэкальніскіх мемарыяльных могілках, з магілы партызанскага камбрыга (кіраваў брыгадай імя Мікалая Гастэлы, што дзейнічала спачатку на Смаленшчыне, потым у Беларусі) Віктара Аляксандравіча Манохіна. Пасля вайны партызанскі камбрыг жыў у Беларусі (працаваў намеснікам старшыні Полацкага аблвыканкама, намеснікам Міністра аўтатранспарту БССР), у Вільнюсе — там у 1972 годзе памёр, там і пахаваны.

У інтэрнэце мы знайшлі цікавыя весткі з біяграфіі героя-партызана. Маці яго, Яўгенія Маліноўская, была дачкой Аляксандра Актанавіча Маліноўскага — палітычнага ссыльнага: яго “саслалі на катаргу ў

Сібір за ўдзел у сялянскіх хваляваннях 1860-х гадоў”, а пасля катаргі вызначылі на “вечнае” пасяленне ў адну з вёсак Томскай губерні. Можна з вялікай доляй верагоднасці сцвярджаць: саслалі Маліноўскага за ўдзел у паўстанні 1863–64 гадоў пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Маці нарадзіла Віктара ў 1911-м у Томску (?) па-за шлюбам, а ў 1918-м выйшла замуж за селяніна-серадняка Манохіна, які хлопчыка ўсынавіў. Муціць, не проста так пацягнула нашчадка паўстанца нейкая родавая сіла ў Беларусь, жыць у ранейшай Вільні, дзе ў лістападзе 2019-га ўрачыста перапахавалі астанкі Кастуся Каліноўскага ды яго паплечнікаў.

Усяго ж у Літве, удакладніў Мікалай Логвін, у плыні акцыі “На славу агульнай Перамогі!” бралі зямлю ў 8 месцах

(Вільнюс — 2, Клайпеда — 3, Шаўляй — 3). Тая зямля, перасыпаная ў капсулы, змешчана ў крыпце мінскага Храма-помніка ўсіх святых (гл.: “Адна на ўсіх Зямля і Перамога” — ГР, 15.05.2020).

Наталля Дамненка, намесніца старшыні Беларускай суполкі “Крыніца”, напісала нам пра тое, як беларусы Клайпеды паўдзельнічалі ў акцыі ў падтрымку роднай мовы. Як вядома, знікненне мовы — гэта ці поўнае знікненне народа, ці канчатковае растварэнне яго ў іншых народах і культурах. “Таму вельмі важна зберагаць, развіваць сваю родную мову”, — піша Наталля. Прыводзіць як станоўчы прыклад такой культурніцкай працы беларускую кампанію “Лідскае піва”, у якой унутраная дакументацыя, этыкеткі й рэклама

пераведзены на беларускую мову амаль 5 гадоў таму. Кампанія ладзіць розныя імпрэзы ў падтрымку мовы. “Праект “Агульная дыктоўка” — адзін з галоўных яе сацыяльных праектаў, — прадаўжае Наталля. — Сёлета дыктоўка праходзіла 6 мая. Амаль 3 тысячы ўдзельнікаў з больш чым 20 краін зарэгістраваліся на сайце кампаніі. Сябры суполкі “Крыніца” з Клайпеды таксама вырашылі разам з супляменнікамі з розных краін сесці за віртуальную парту. Сабралася ў актавай зале гарадскога Цэнтра нацыянальных культур 16 чалавек, некаторыя пісалі дыктоўку дома. Ініцыятыва кампаніі дае магчымасць кожнаму не толькі правесці веда па беларускай мове, але й зрабіць унёсак у барацьбу з “COVID-19” на беларускай зямлі. Якім чынам? За кожнага, хто напісаў дыктоўку, “Лідскае піва” пералічвае 5 беларускіх рублёў на дабрачынны рахунак Мінздора Беларусі, а яшчэ больш за тых, хто атрымае 9 і 10 балаў. Мы памятаем і любім сваю родную мову, таму гатовыя падтрымаць любы праект, які можа прынесці карысць Бацькаўшчыне”.

Па выніках праверкі дыктоўкі-2020 самыя пісьменныя з чальцоў суполкі — гэта Алена Валочка, Валянціна Снігур, Алена Мірончык, Марыя Бартусявічэне, Сяргей Бацютаў, Ігар Шыкавец ды Ірына Мілюкоўская. Малайцы!

Афіша Купалля

Наталля Дамненка дадае: суполка “Крыніца” даўно мае дамову аб супрацы з гарадміністрацыяй Ліды. І беларусы Клайпеды запрашаюць землякоў да сябе на святы, фестывалы, самі наведваюцца ў госці ў Беларусь ды ладзяць паездкі для жыхароў Заходняй Літвы. І высвятляецца: некаторыя з іх не бывалі ў суседняй краіне больш за 30 гадоў! Вядома ж, усіх экскурсантаў ураджае, як сёння жыве Беларусь. А ў часе правядзення “Агульнай дыктоўкі” Мікалай Логвін узнагародзіў некаторых яе ўдзельнікаў памятнымі прызамі: падарыў кнігі на роднай мове.

Пра тое, як дзеці з Клайпеды далучыліся да конкурсу “Я малю Беларусь”, прысвечанага Дню Незалежнасці, як актывісты “Крыніцы” правялі Купалле-2020 (23 чэрвеня) — раскажам наступным разам.

Іван Ждановіч

Удзельнікі конкурсу малюнкаў з настаўніцай Аксанай Язайтэне і Мікалаем Логвіным

ЛІТАРАТУРНЫЯ МАСТЫ

Ёсць месца для замежных сяброў

Вядомыя часопісы “Вясёлка” ды “Польмя” кожны па-свойму прадстаўляюць творчасць аўтараў з замежжа

Дзіцячым часопісам “Вясёлка” больш за 40 гадоў кіруе вядомы пісьменнік, грамадскі дзеяч Уладзімір Ліпскі, які сёлета ў маі адзначыў 80-годдзе. Творчая каманда рэдакцыі знаходзіць магчымасць, каб знаёміць юных чытачоў і з тым, як глядзяць на свет, якім яго бачаць людзі ў іншых краінах. Сёлета, напрыклад, тое дапамог зрабіць туркменскі пісьменнік Акмухамед Вельсараў. Дарэчы, упершыню ён друкаваўся ў Беларусі ў 1990 годзе: тады выйшла яго апавяданне ў перакладзе на беларускую мову ў альманаху “Братэрства”. І вось праз тры дзесяцігоддзі (у №1 часопіса “Вясёлка” за 2020 год) надрукавана яго дзіцячае апавяданне “Тняздзечка, якое звалілася ў арык”. Прычым абодва творы пераклаў на беларускую мову Алесь Карлюкевіч: у свой час ён, тады афіцэр Савецкай арміі, служыў у Ашхабадзе, асабіста ведаў некаторых туркменскіх пісьменнікаў. Яшчэ ў тым жа нумары “Вясёлкі” пададзена, у перакладзе гэтага ж творцы, апавяданне Абдылы Ісламава “Пярэсты”.

Нагадаем, што ў апошнія некалькі гадоў у беларускім друку з’явіліся пераклады твораў туркменскіх дзіцячых пісьменнікаў Агагелды Аланазарава, Касыма Нурбадава, Камяка Куліева. Прастора дружбы літаратараў Беларусі й Туркме-

ністана пашыраецца. Новыя публікацыі аўтараў з Каракумскага краю выходзяць у часопісах “Польмя”, “Маладосць”, газеце “Літаратура і мастацтва”, альманаху “Далягяды”.

Што да літаратурна-мастацкага часопіса “Польмя”, то на ягоных старонках, можна сказаць, гучаць галасы літаратараў самых розных народаў. Толькі ў 2019-м “Польмя” прадставіў на сваіх старонках творы 27 аўтараў з замежжа. То былі паэты, прэзаікі, драматургі, на-

ват літаратуразнаўцы. Беларускія перакладчыкі пераўвасаблялі на мову Купалы й творы класікаў, пісьменнікаў, якія даўно пайшлі з жыцця.

Вялікую ўвагу надае рэдакцыя мастацкаму перакладу: ёсць раздзел “Галасы свету”. Пагадзіцеся, прыгожая назва, якую іншаму з айчынных выдавецтваў можна было б скарыстаць і ў вызначэнні адпаведнай кніжнай серыі. Па традыцыі ў “Галасах свету” знайшлося месца кітайскай паэзіі. Вершы Вэнь Ідо, Су Шы пераклаў Навум Гальпяровіч. Урывак з п’есы “Ёна” польскага драматурга Беняміна Букоўскага выкладзены ў перакладзе Марыі Пушкінай. Ганна Бараноўская прадставіла свае пераклады з англійскай: апавяданні Перкінс Шарлоты Гілман “Жоўтыя шпалеры” ды Кейт Шапэн “Пара шаўковых панчоў”, урывак з рамана Гарыет Джэйкабс “Кяханы”. Нагадаў пра сябе й перакладчык з нямецкай Андрэй Касцюкевіч, падараваўшы чытачам асалоду ад знаёмства з падборкай вершаў Фрыдрых Гельдэрліна “Абраны лёсам”. А паэзію Марыі Райнер Рыльке пераклаў з нямецкай Сяргей Сцяпан.

Усё часцей “Польмя” звяртаецца да публікацый перакладаў суседзяў нашых — украінскіх аўтараў. Летась пададзены вершы Віктары Шэвель (пераклаў Мікола Адам), Ірыны Сажынскай ды Аляксандра Казінца (пераклала творы абодвух Юлія Алейчанка), Наталлі Дзіцяняк (пераклаў Мікола Адам).

Свежы нумар часопіса “Вясёлка”

Уладзімір Ліпскі і ў 80 — малады!

Нацыянальныя літаратуры Расіі прадстаўлены паэзіяй Наталлі Ахпашавай, Шайхзады Бабіча, Тамары Ганіевай, Мустая Карыма, Зульфій Хананавай. Над перакладамі іх твораў працавалі Святлана Быкава, Бажэна Ганушкіна, Іна Фралова, Віктар Шніп.

Не менш ураджайным на публікацыі замежных аўтараў абяцае быць для “Польмя” й бягучы год.

Мікола Берлеж

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Эліза Ажэшка ў маскоўскім фармаце

У расійскім выдавецтве “Художественная литература” рыхтуецца да друку раман Элізы Ажэшкі, вядомай беларускай пісьменніцы XIX стагоддзя й сяброўкі Францішка Багушэвіча

На тытульнай старонцы выдання, што пабачыць свет у серыі “Забытая книга”, чытаем: “Эліза Ожешко. Меир Эзофович. Повесть из быта евреев в двух частях с иллюстрациями М.-Э. Андриолли”. Ва ўступным слове пададзена такая інфармацыя: “Эліза Ожешко (1841–1910) родилась близ Гродно и почти всю свою жизнь прожила в том городе. Сейчас это Республика Беларусь, но в те времена так называемые Восточные Кресы — Гродненская земля — входили в Российскую империю. Поэтому белорусы, равно как и русские, считают польскоязычную писательницу своей соотечественницей. Или просто — своей...”.

Упершыню раман быў надрукаваны ў 1878 годзе ў часопісе “Kłosy”. Першы пераклад

на рускую мову з’явіўся праз два гады ў маскоўскім выданні “Газета Гатцука”, і праз год выйшаў кніжкаю. І польскі часопісны, і рускамоўны кніжны тэкст суправаджаўся гравюрамі Міхала Эльвіра Андрыёлі, знакамітага ў свой час майстра, які аздабляў творы такіх мэтраў слова, як Джэймс Фенімар Купер, Адам Міцкевіч, Юзаф Ігнацы Крашэўскі. Адметныя ілюстрацыі Андрыёлі спрыялі чытачу ў разуменні твора, мастак нібы ператвараўся ў суаўтара. Таму проста цудоўна, што выданне-2020 упрыгожваюць тыя ж самыя ілюстрацыі, што і амаль паўтара стагоддзя таму, — праўда, клапатліва адрэстаўраваныя таленавітым фотамастаком Уладзімірам Нашчочкіным.

У 1880-я раман Элізы Ажэшкі “Меир Эзофович” пры-

нялі вельмі добра: можна сказаць, што ацэнены ён быў упоравень з раманам “Над Нёмнам” (польск.: Nad Niemnem). Увогуле, творчасць пісьменніцы мела ў яе час немалую вагу: варта згадаць, што яна двойчы намінавалася на Нобелеўскую прэмію.

Што да рускай версіі рамана “Меир Эзофович”, то цікава, што амаль ад пачатку ён існаваў у некалькіх варыянтах. У прыватнасці, яго перакладалі рэвалюцыянерка, сакратарка Уладзіміра Леніна ў рэдакцыі газеты “Искра” Іна Смідовіч і вучаніца тэарэтыка мастацкага перакладу Івана Кашкіна Марыя Абкіна. Але й дарэвалюцыйныя, і савецкія перакладчыкі нешта “сціралі” ды штосьці ад сябе дадавалі: па ідэйных, так бы мовіць, мер-

Вокладка кнігі

каваннях, на патрэбу рэвалюцыйнай сітуацыі ды згодна з

акалічнасцямі часу. Па сутнасці, рускамоўны чытач XX стагоддзя, можна сказаць, і не быў знаёмы з сапраўдным гучаннем ажэшкаўскага твора. У нашыя дні (тое ясна паўстала перад маскоўскімі выдаўцамі) мова твора ўжо не можа ўспрымацца так, як раней. Напрошвалася адаптацыя на сучасны лад, і яна была здзейсненая. Аўтар яе, Дзмітрый Касаткін, выказвае спадзяванне, што рэдакцыя знакамітага твора Элізы Ажэшкі, напісанага сто сорок гадоў таму, спадабаецца сённяшнім чытачам так, як спадабалася сучаснікам пісьменніцы.

Кніга пабачыць свет у хуткім часе дзе трапіць і ў Беларусь — дзе й пісалася.

Святлана Воцінава, галоўная рэдактарка часопіса “Маладосць”

Погляд з рэдакцыі.

Пад Гародняй, над Нёманам карані

Менавіта праз мастацкія вобразы (літаратура, кіно, фота, песні...), як разважаюць некаторыя псіхологі, мы глыбей спасцігаем невядомыя раней мясціны, людзей з іншых краін. Так, пэўна, фармуецца ў нас нейкі падмурак, першасная матрыца “краінаўспрымання”, “народаўспрымання” — і з яе пазней вырастае больш цэласная карціна. Таму знаёміць замежнікаў, а найперш суседзяў з лепшымі набыткамі айчынай літаратуры надзвычай важна. Святлана Воцінава глыбока даследуе абставіны жыцця, творчасці ды й саму шматгранную творчасць Элізы Ажэшкі, знакамітай пісьменніцы з беларуска-польскага памежжа. Святлана піша эсэ, артыкулы, чытае лекцыі, прысвечаныя той жыхарцы Гародні (цяпер Гродна), якая хоць і пісала па-польску, але ж, як кажуць, на мясцовым жыццёвым матэрыяле. Нагадаем, пані Ажэшчыха (ад нараджэння Эльжбета Паўлоўска — Elzbieta Pawlowska) была родам з вёскі Мількаўшчыны, што за 40 кіламетраў ад Гродна. Маладою, у 16 гадоў аддала яе замуж за памешчыка з-пад Кобрына Пятра Ажэшку.

У інтэрнэце выстаўлена лекцыя Святланы Воцінавай “БАГУШЭВІЧ V&S АЖЭШКА: дыспазіторый айчыннасці ў беларускай літаратуры”: <https://www.youtube.com/watch?v=Sp36IG24C70>. А тэкст пра тое, што ў Маскве выходзіць новае выданне Элізы Ажэшкі, быў дасланы ў нашу рэдакцыю. Мы ў Святланы пацікаваліся: якое дачыненне да Беларусі мае згаданы ў тэксце перакладчык Дзмітрый Касаткін. І высветлілі: адсюль яго родавыя карані. Прыводзім цытату з ліста Дзмі-

трыя — Святлане дасланага й нам перасланага: “Напишите, что мой дед, который оказал на моё становление огромное влияние, родился в Минске в 1910 году, так как его отец служил в 119-м Коломенском полку. И жили они прямо напротив железнодорожного вокзала на улице Коломенской, которой давно уже нет. А крестили моего деда в полковой церкви 119-го Коломенского и 120-го Серпуховского полков, которую,

Дзмітрый Касаткін выступае на Ажэшкаўскіх чытаннях у Мінску

слава Богу, минчане востанавілі вместе с мемориальным кладбищем. Там, кстати, похоронен один мой дальний родственник по фамилии Липень, участник Русско-Турецкой войны. Мать моего деда была коренной минчанкой... Сейчас точно не помню, но, наверное, в трёх поколениях. А прадед мой отличился в Первую мировую в феврале 1915-го: в боях под Гродно, в битве за высоту 100.3 у деревни Ратичи. Получил

два ордена: “Анну на шею” (второй степени с крестом и бантом) и Св. Станислава третьей степени. Это за то, что уцелел там и не сошёл с ума позже, как большинство участников тех двухнедельных боёв”. Яшчэ Дзмітрый паведамляе, што сам асвойвае, дзякуючы Святлане Воцінавай, пераклад з беларускай мовы на рускую.

Тут варта ўдакладніць: згаданыя ў тэксце могілкі — Вайсковыя. Нароўні з Кальварыйскімі гэта адзін з найстарэйшых некропалей у межах Мінска. Для вайскоўцаў 119-га пяхотнага Каломен-

нікаў іх быў Дзмітрый Касаткін, камерцыйны дырэктар расійскага выдавецтва “Художественная литература”. Госць расказаў, што неяк яму падарылі старое, патрэпанае выданне 1881 года: раман “Меир Эзофович”. Пазней аказалася: гэты ж твор у іншых перакладах на рускую мову “гучыць” па-рознаму: кожны варыянт змяняў ідэю рамана, падпарадкоўваў яе спецыфіцы часу, рэвалюцыйнай ці іншай сітуацыі. Выданне-2020 — гэта ўзяты за аснову тэкст 1881 года, на які накладзены тэкст з дапоўненага самой Элісай Ажэшкай рамана (з 1882 года). Як паведамляў Дзмітрый Касаткін, у дапрацаваным выглядзе фінал у твора іншы, ёсць шматлікія дэталі, апісанні, што робяць твор яшчэ больш прыгожым.

І яшчэ пра Дзмітрыя Касаткіна, які мае моцныя карані ў родзе Ліпеняў — а такіх у Беларусі шмат. У масквіча ёсць копія прывілея, дакумента: “Выпись из Литовской Метрики от 12 марта 1602 г. привилея польского короля Жигимонта III боярину Кузьме Липеню на подтверждение владения имением Липенево Ошмянского повета от 6 ноября 1589 г., представленная 7 июня 1738 г. Войтехом Липенем в Минский городской суд”. Мае Дзмітрый Аляксандравіч і ўнікальныя дакументы, датычныя згаданай Бітвы пад Рацічамі ў лютым 1915 года. Гэта, на яго думку, амаль невядомая бітва, хоць і помнік паставілі там, і пісалі пра яе — але ж павярхоўна. Ну, дасць Бог, і да гэтай тэмы звернемся. Заслугоўвае вялікай павагі, што чалавек не проста памятае пра свае родавыя карані — працуе на карысць гістарычнай Бацькаўшчыны, святой зямлі сваіх продкаў.

Іван Ждановіч

СПАДЧЫНА

“Сядзібы Віцебшчыны”: даведнік для аматараў даўніны

“Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі” выпусціла даведнік, у якім сабраны звесткі пра гісторыю ды сённяшні стан 292 сядзібаў з 21 раёна Віцебшчыны. Аўтар кнігі — дасведчаны збіральнік памятак мінуўшчыны Мікалай Васілевіч Півавар.

Рэгіянальнае энцыклапедычнае выданне адрасаванае ўсім, хто цікавіцца даўнінай. Як на мой погляд, кніга патрэбная настаўнікам гісторыі школ, уні-

версітэцкім выкладчыкам, студэнтам і школьнікам, краязнаўцам. У даведнік будзе карысна зазірнуць і супрацоўнікам аддзелаў культуры, спорту й турызму райвыканкамаў, аблвыканкама. Карацей — многім з тых, хто мае дачыненне да захавання культурна-гістарычнай спадчыны Бацькаўшчыны.

І, канешне ж, “Сядзібы Віцебшчыны” — унікальная падарожная кніга. Мікалай Півавар падае стылізаваныя карты раёнаў, канкрэтныя адрасы сядзіб. На-

прыклад, у Аршанскім раёне іх 18: Антавіль, Бабінічы, Берасценава, Вусце, Выдрыца, Высокае, Гародня, Гародня Ніжня, Дзядзілава, Забалацце, Засеклі, Казечкі, Ляўкі, Малыя Ліпкі, Межава, Смалыны, Юрцава, Якаўлевічы. Перад тым, як выправіцца ў падарожжа, можна звярнуцца да кнігі. Падказкі аўтара дапамогуць выбраць маршрут, знайсці дадатковыя звесткі пра тую ці іншую сядзібу. І звяртайце ўвагу на апошні абзац ва ўсіх энцыклапедычнага характару артыкулах.

Скажам, пра сядзібу Антавіль чытаем: “Сучасны стан: сядзіба не захавалася. Месца сядзібы адзначана мемар. крыжам і памятнай шыльдай”. Ці пра сядзібу Выдрыца: “Сучасны стан: захаваліся мурав. панскі дом у руйнаваным стане, будынак былога завода сухой прагонкі драўніны, інш. гасп. пабудовы” і г.д.).

Наклад кнігі — 600 асобнікаў. Няма сумненняў: выданне будзе запатрабаванае як на Віцебшчыне, так і па ўсёй краіне.

Сяргей Шычко

Мірскае свята Яе Вялікасці Кнігі

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2)

Куратар выставы — Юры Абдурахманаў. “Выстава Юрыя Крупнякова ў Міры — лагічны працяг праекта “Ціхая мелодыя нашых мястэчак”, які раней быў прадстаўлены ў шэрагу гарадоў Беларусі, а таксама ў Літве, — гаворыць Ала Зміева. — Праект прысвечаны зніклamu свету яўрэйскіх мястэчак. Памяць аб тым жыве ў сэрцы, у творчасці мастака. У экспазіцыю ўвайшлі як вядомыя, так і новыя творы аўтара: жанравыя кампазіцыі, партрэты, пейзажы. Святло любові, настальгіі сыходзіць ад прац, на якіх прадстаўлены крыху ідэалізаваны свет яўрэйскіх мястэчак Беларусі. Асобны блок экспазіцыі складаюць працы, прысвечаныя Халакосту...”

Удзельнікі святочнай імпрэзы ў Мірскім замку

У Слановай зале (Усходні корпус Палаца, другі паверх) адкрылі выставу “500 гадоў. Мастацтва, кніга, мастацтва кнігі”. 500-годдзе беларускага кнігадрукавання мы адзначалі ў 2017 годзе. І выстава нацыянальная з назвай “Скарыніяна” праводзілася ў 2017-м. Дарэчы, праект, які сёлета прыехаў у Мір, таксама ўпершыню прэзентаваўся на згаданай “Скарыніяне”. Але, вылучаны ў асобную выставу, ён паспяхова прадаўжае вандраваць па свеце — не толькі па Беларусі. Час ад часу дапаўняецца новымі артэ-фактамі, якія сведчаць пра злучанасць мастацтва і кнігі: праз кніжную графіку, кніжны дызайн, праз вобраз кнігі ў выяўленчым мастацтве. Цяпер у праекце былі прадстаўлены працы Паўла Татарнікава, Валянціна Шобы, Юрыя Якавенкі, Уладзіміра Даўгялы. Добрым дапаўненнем да тых набыткаў сталі 22 тамы факсімільнага выдання “Кніжная спадчына Францыска Скарыны”. Выдадзеныя Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, гэтыя кнігі далёка не кожны кнігазбіральнік, кніжнік можа ўвогуле дзе-небудзь пабачыць...

А ў Вялікай канферэнц-зале была прадстаўлена выстава “Дзіцячая кніжная ілюстрацыя Беларусі ды Эстоніі”.

Красамоўны беларускі экслібрыс

Асобна звернем увагу на выставу “Рэтрэспектыва беларускага экслібрыса”, якую арганізатары размясцілі ў Паўночным корпусе Палаца, на першым паверсе. Мастацкі куратар праекта — сябра беларускай ФІСАЕ (Міжнародная федэрацыя таварыстваў аматараў экслібрыса), графік, аўтар многіх кніжных знакаў, мастацтвазнаўца Вольга Крупнякова. Вось як яна каментуе саму ідэю прысутнасці такога праекта ў праграме “Кніжных сустрэч у Мірскім замку”: “Рэтрэспектыўная выстава беларускага экслібрыса ахоплівае кніжныя знакі, выкананыя за апошнія 100 гадоў. Праект уключае ў сябе арыгінальныя кніжныя знакі за перыяд з часін Таварыства аматараў экслібрыса Анатоля Тычыны да сучаснай беларускай арганізацыі ФІСАЕ, якую, дарэчы, узначальвае Ала

Зміева. На выставе прадстаўлена больш за 100 экслібрысаў беларускіх класікаў гэтага жанра. Пачатак, зразумела, ад савецкага перыяду: працы Анатоля Тычыны, Яўгена Ціханавіча, Арлена Кашкурэвіча, Мікалая Лазавога, Міколы Селешчука, Міколы Рыжага, Уладзіміра Правідохіна. Тут і працы сучасных графікаў, якія менавіта праз экслібрыс набылі сусветную славу: Юрыя Якавенкі, Рамана Сустава, Таццяны Сіплевіч, Ганны Ціханавай-Іарданавай, Сафіі Піскун, Яўгеніі Цімашэнкі, Вольгі Крупняковай, Андрэя Ярашэвіча, Хвёдара Шурмялёва, Уладзіслава Квартальнага ды іншых твораў. Дзе й калі яшчэ можна пабачыць такое багацце?! Мы спрабавалі разгортваць падобныя выставы й на іншых

товак, якую Уладзімір Аляксеевіч збірае некалькі дзесяцігоддзяў. І асобнае месца сярод іх займаюць матэрыялы, звязаныя з Гродна, Гарадзеншчынай. Разам з альбомамі на выставе ў Міры калекцыянер прадставіў і арыгінальныя паштоўкі першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя з выявамі Карэлічаў, Міра ды блізкіх да іх ваколіц.

Прадстаўленне філакартыі на “Кніжных сустрэчах...” істотнае таму, што Уладзімір Ліхадзедаў зладзіць там яшчэ не адну тэматычную, храналічную выставу. Зборы яго дазваляюць тое рабіць і ў звязку з ушанаваннем розных гістарычных асоб. А Мір, Мірскі замак — гэта ж не толькі гаспадары той прасторы: Ільнічы, Радзівілы, Святаполк-Мірскія ці хтосьці яшчэ. Гэта і гісторыя жыцця, творчасці многіх культурных дзеячаў. І старыя паштоўкі (а ў калекцыях Ліхадзедава ёсць шмат іншых матэрыялаў: старыя перыядычныя выданні, кнігі, пісьмовыя прылады, прадметы побыту...) дапамогуць развіць уяўленні пра самыя розныя гістарычна-культурныя тэмы. Ну а яшчэ, гаварылі пра тое ў часе “Кніжных сустрэч...”, самога калекцыянера варта прыцягнуць да вывучэння гісторыі замка, ягоных ваколіц з дапамогай зразумелага яму матэрыяла.

Краязнаўства — магутны рэсурс: Саюз пісьменнікаў Беларусі далучаецца

Да ўдзелу ў свяце спрычыніўся й Саюз пісьменнікаў Беларусі. Летась, дарэчы, была надзвычай істотнай падтрымка ў складанні праграмы “Кніжных сустрэч у Мірскім замку” ад СПБ, Гродзенскага аблладзялення СПБ. Прыязджалі на свята-2019 і пісьменнікі з Украіны, Польшчы, Расіі. Мікалай Ефімовіч прэзентаваў сваю кнігу пра легендарную артыстку балета Майю Плісецкую. Ірына Данеўская расказала, як ідзе праца над гістарычным раманам “Багуслаў Радзівіл”. Паўдзельнічаў у свяце й сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі паэт і празаік Валерый Казакоў. Прыехаў тады са сваёй кнігай і кіраўнік ансамбля “Беларускія песняры” Уладзіслаў Місевич. Так што пісьменніцкі ўнёсак быў важкі.

Сёлета на круглым сталі ў часе абмеркаванняў, дыскусій выступіла першая намесніца старшыні Саюза пісьменнікаў Алена Стэльмах. Расказала, як працуе

“У пошуках страчанага”: старыя паштоўкі знаёмяць з Гродзеншчынай

Асобкам на другіх “Кніжных сустрэчах у Мірскім замку” быў вылучаны й творчы праект вядомага філакар-

Круглы стол “Замкавы комплекс “Мір” — аб’ект Сусветнай спадчыны ЮНЭСКА”

тыста, калекцыянера, лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Беларусі “За духоўнае адраджэнне”, чальца Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіміра Ліхадзедава “У пошуках страчанага”. Толькі за апошні год пабачылі свет чатыры яго філакартычныя альбомы, прысвечаныя Гарадзеншчыне. У іх апавед пра старыя паштоўкі з выявамі месцін Гродна, Слоніма, Наваградка й Смаргоні ды блізкіх да іх ваколіц. Такія кнігі не з’явіліся б на свет, калі б не шматтысячная калекцыя старых паш-

секцыя краязнаўства СПБ. Адзначыла: у 2018–2020 гадах шмат зроблена літаратурамі краіны ў гістарычна-краязнаўчым кірунку. І такая праца патрабуе большай прэзентацыйнасці ў грамадстве — выхаду ў перыядычны друк, электронныя СМІ, у сацсеткі. “Краязнаўства — гэта выдатная пляцоўка для развіцця выхаваўчай працы, — заўважыла Алена Стэльмах. — І, спадзяюся, што ўжо ў III “Кніжных сустрэчах у Мірскім замку” прымуць шырокі ўдзел школьнікі, што

Адна з кніжных экспазіцый

пісьменнікам будзе каму расказаць пра свае здабыткі, пра новыя кнігі...”

Праграма “на заўтра”

Своеасаблівым падсумавааннем кніжнага свята стаў круглы стол “Замкавы комплекс “Мір” — аб’ект Сусветнай спадчыны ЮНЭСКА”, які прайшоў у Вялікай канферэнц-зале. Мадэратарамі дыскусій у часе яго правядзення выступілі дырэктар музея Аляксандр Лойка і пісьменнік Алесь Карлюкевіч. Многія выступоўцы вялі размову пра перспектывы развіцця комплекса: рэканструкцыю вадаскіднога збудавання з добраўпарадкаваннем і арганізацыяй пляцоўкі сезоннага гандлю, усталяванне рэгулярнага парка (так званы “італьянскі сад”), рэстаўрацыю й прыстасаванне флігеля. І кандыдат гістарычных навук Вольга Пакко, і вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Надзея Усава, і загадчык аддзела генеалогіі, геральдыкі ды нумізматыкі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдат гістарычных навук Аляксей Шаланда — усе сышліся ў тым, што развіццю музейнага комплекса спрыяе вялікая даследчыцкая праца, якую вядуць музейшчыкі. Асновай жа новых пошукаў, канферэнцый, семінараў з’яўляецца зварот да мірскага гістарычнага кніжніцтва. І добра было б ужо да III “Кніжных сустрэч у Мірскім замку” факсімільна перавыдаць штосьці з ранейшых кніг пра Мірскі замак.

На круглым сталі выступілі намеснік Міністра інфармацыі Беларусі Ігар Бузоўскі (ён перадаў дзве бібліятэчкі кніг у падарунак Мірскай гарпасяляковай бібліятэцы і СШ №1 г.п. Мір), мастацтвазнаўца Ала Зміева, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Аляксандр Храмы, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Алесь Суша, калекцыянер Уладзімір Ліхадзедаў... Вядома ж, “Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку” варта разглядаць як комплексную, шматаблічную імпрэзу. І, магчыма, праект спланаваць з разлікам на ўвесь гадавы календар. Ужо сёння, скажам, можна распрацаваць літаратурна-краязнаўчы маршрут “Літаратурная Карэліччына” з Мірам як “пунктам адліку”. А ў самім музеі цягам года добра было б правесці шэраг прэзентацый кніг, якія рыхтуюцца ў ачынных выдавецтвах і звязаны з гісторыяй. Ды й розныя творчыя конкурсы варта было б папярэдне абвясціць. Хаця б такія: “Гістарычная тэма ў беларускай кніжнай графіцы”, “Лепшая паштоўка на гістарычную тэму”, “Краязнаўчая кніга года”... І вынікі падсумаваць — у чэрвені 2021 года.

Кастусь Ладунька,
гарадскі пасёлак Мір, Карэліцкі раён.
Фота: Уладзіслаў Цыдзік.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Не заўсёды, аднак, дзеці ўдавы Еўфрасіні маглі хадзіць у школу. Ксеня дык адразу пайшла ў 2-і клас, потым, казалі, год “сядзела на печы” ды пайшла адразу ў 4-ы. Пасля паступіла ў гарадское вучылішча ў Гомель, і апынулася там адзінай дзяўчынай. Паступіла ў Петраградскі дзяржуніверсітэт, а закончыла можа й Ленінградскі: так яго пераназвалі 1924-м. Напэўна, многае здавала экстрэнам. Вывучылася на хіміка, хоць, казалі дачцэ Аксана, больш ёй падабалася матэматыка.

Выйшла замуж Ксенія Шашалевіч, верагодна, у год заканчэння ВНУ, і разам з мужам паехала на працу ў Петразаводск. Муж яе, Мікалай Васільевіч Хрысанфаў, загадваў Карэльскім Цэнтральным архіўным бюро, быў вядучым спецыялістам НДІ культуры рэспублікі. (У інтэрнэце знаходзім, што быў ён карэлам, вядомы як карэльскі савецкі паэт, перакладчык, архівіст. Родам з Петразаводскага павета Аланецкай губерні. У мінулым — чырвонаармеец, у гады рэвалюцыі — актыўны член партыі левых сацыял-рэвалюцыянераў (эсэраў). Магчыма, тое рэвалюцыйнае мінулае й паслужыла адной з прычын, калі рэпрэсавалі Хрысанфава ў 30-я гады. У 1924-м ён закончыў факультэт грамадскіх навук Петраградскага дзяржуніверсітэта і яшчэ аднагодовыя курсы пры Ленінградскім аддзяленні Цэнтрархіва. — Рэд.) Мікалай Васільевіч быў арыштаваны 26 кастрычніка 1937 года, асуджаны тройкай НКВС СССР 28 снежня й расстраляны на пачатку 1938-га. Вось такое гора прыйшло ў сям’ю цётчкі Ксені, што, не маючы сваіх дзяцей, выходзіла на той час дачку рэпрэсанага брата Андрэя, майго таты.

Памятаю, зімой 1956-га (жылі мы тады ў Петразаводску, у доме Якава Васільевіча Яўсеева, брата Мікалая Хрысанфава) я вучылася ў 9-м класе школы, Аксана — ужо на V курсе Петразаводскага дзяржуніверсітэта. (Пра жыццё ў Петразаводску знаходзім цікавыя дэталі таксама ў тэксе Аксаны Рухінай “Мама, отец, мат. Воспоминания”, змешчаным у часопісе “Нёман” <http://www.zviazda.by/be/news/20170112/1484210954-oksana-gryuhina-mama-otec-vospominaniya> — Рэд.) І вось тады неяк да нас на зімовыя канікулы прыехала Ксенія Антонаўна. Яна перасялілася, каб больш зарабляць, у прычыгуначны пасёлак Лоухі (цяпер — пасёлак гарадскога тыпу, найдалёкі паўночны карэльскі райцэнтр), працавала ў мясцовай чыгуначнай школе. Цёця Ксеня прывезла на выставу школьнікаў: арганізаваны ёй гурток юннатаў ды выгадаваны імі экспанаты. Дзяцей, якія прыехалі з ёй, размясцілі ў чыгуначнай школе, а ўранні Ксенія Антонаўна ішла на выставу. І вырашыла ўзяць мяне з сабой, а выхаванцы яе рушылі на выставу іншым шляхам. Па дарозе цёця Ксеня распавядала мне пра арганізатарку выставы, Ганну Маркаўну Смірнову. А тая жанчына ўмела й каштоўныя экспанаты для выставы здабыць, і ў штодзённай працы вызначыцца, і выдатных сыноў-блізнят гадавала. “Вось, можа, то вашы з Ак-

Ксенія Шашалевіч з дочкамі брата, Андрэя Мрыя: Аксанай (якую яна ўдачарыла) і Наталляй, якую пэўны час гадавала. 1948 год.

Цёця Ксеня родам з Шашалевічаў

санай жаніхі! — нібы незнарок падыйшла цёця да сваёй любімай тэмы. — Якраз двое! Але ж глядзі, каб не пайшла ты замуж раней за Ксаначку!” І хоць я ніяк не падзяляла яе мар і апасенняў, але ж падтакнула: “Ну, трэба ж, якое супадзенне! Ды не, я не спяшаюся...” Выстава была выдатная! Вакол яе завыхалася сціплая жанчына. Як потым аказалася, мая будучая свякроў... Ксенія Антонаўна як у ваду глядзела! Старэйшы з сыноў-блізнят Ганны Маркаўны, Усевалад, які з’явіўся на свет на 20 мінут раней за брата, праз 16 гадоў стаў маім мужам. З тых часоў мы ўсё жыццё разам. Вось якая цёця Ксеня празарліўка!

Гэта яна, цёця Ксеня, звезла мяне ад мамы, з Браншчыны — яшчэ летам 1944 года. Помніцца, у Дзень Перамогі я была ў Петразаводску, і прычым ужо немалы час. Калі цёця прыехала па мяне, то навезла сукенчак ды гаварыла з мамай, што мне патрэбнае развіццё, што мяне можна будзе ўладкаваць у дзіцячы садок. Але ні сукенчкі, ні нейкае развіццё не вабілі мяне, і я з недаверам на яе глядзела. Калі ж цёця Ксеня нагадала мне (а я ўжо ведала тое ад мамы...), што ў Петразаводску жыве мая сястрычка, то ўсё маё недавер’е прапала. За сястрой — хоць на край свету!.. А суседка, помніцца, угаворвала мяне маму не пакідаць. Казала, што я ёй — апора. Ды я ў чатыры гады, вядома ж, таго не разумела. Мама з цёцяй мяне адпусціла. І ў далейшым я жыла то з мамай ды старэйшым братам Юрам, то з цёткай Ксеняй ды старэйшай сястрой Аксанай.

Клопаты пра нашу (маю ды Аксаны) “замужнюю” будучыню былі ўласцівыя цёці Ксені як жанчыне з народа. Яна зберагла ў сабе здаровы, народны, сялянскі па сутнасці светапогляд на жыццё, на шчасце, якое для жанчыны — у замужжы, і галоўныя таленты яе раскрываюцца ў сям’і ды дзецях. “То ж табе шчасце будзе! — гаварыла па-беларуску, калі прапаноўвала мне ў жаніхі якога чарговага кандыдата. Ды й Аксана пастаянна дапякала такімі “тэматычнымі” гутаркамі.

У жанчынах цёця Ксеня цаніла дамавітасць. Марыла, каб Аксана яе навучылася пячы пірагі, спрабавала вучыць яе шыць...

уках. З-за хімікатаў (бо, пэўна ж, выкладала й хімію ў школе) яна пакутвала экзэмай, і часам паказвала мне свае сапсаваныя пазногці на руках. Да яе, у Лоухі паехала працаваць па размеркаванні ў 1956-м Аксана пасля заканчэння ўніверсітэта, і я следам: вучылася там у 10-м класе.

На далёкай Поўначы беларуска Ксенія Антонаўна здарнілася з тамтэйшай экзотыкай. Аднойчы ў Лоухах мы з ёю пайшлі ў лес па грыбы. І над нізінай, якая аддзяляла яго ад пасёлка, цёця паказала мне паўночнае ззянне. Для мяне, якая жыла да

пісала пазней Аксана, “не гнушаліся нікакой работы і смела браліся за любое дело: вышываць, сапожничать, мастерить мебель и т.д.”.

Сталія гады Ксені Антонаўны прыйшліся на ліхія 40-я ды 50-я, калі ўмелыя рукі яе ратавалі нас ад голаду й беднасці. Колькі адзення — паліто, сукенка, касцюмаў... — яна ўмела пашыць практычна з нічога! Дакладней, са старога, падношанага адзення, ператвараючы абноскі ў “цукерачку”. Але нават і ў гады, калі беднасць адступіла, цалкам шчасныя — ці то па звычцы, ці то з эканоміі не давала цёця Ксеня спакою сваім рукам ды ўсё перамайстроўвала старыя рэчы на новы лад. У ёй, як у люстэрку, справабавала я ўбачыць рысы свайго таты, якога амаль не ведала пры жыцці. Цёця Ксеня была вельмі настойлівым чалавекам, яна ўпарта імкнулася да пастаўленай мэты. Яе жыццёвымі дэвізамі былі: “Кроў з носу, а зрабляно!” (прычым гаварыла яна тое заўсёды па-беларуску!) ды “За спос не б’юць у нос!”. На словы падзякі за абед ці вячэру яна заўсёды адказвала ўдзячна ў рыфму: “Дзякуй таму, хто еў і даваў каму!”.

Памерла Ксенія Антонаўна ў Петразаводску 23 чэрвеня 1971 года, пахаваная на Сулажгорскіх могілках. Там ёсць надмагільны помнік, магіла яе дагледжаная. Аксана таксама там сабе выбрала месца: бо гады ж бяруць сваё. Я была на той магіле ў 1972 годзе з дачкой Анечкай, хоць свякроў не хацела мяне туды пускаць: маўляў, малых дзяцей нельга браць на могілкі. А мне пайсці туды з малой была прычына. Я потым сказала Анечцы: “Ксенія Антонаўна малачко грудное ад Аксаны нам прыносіла для цябе”. І Аня гэта памятае.

Ксенія Антонаўна з’явілася мне ў двух нядаўніх снах. У адным апранута была ў сукенку колеру хакі — найбольш часты колер адзення ў пару пасляваенную... Дакор я бачыла ў вачах яе: нібыта жыве яна дзесьці на ўскраіне горада пакінутая, адна... Бязмежны смутак і жалы ахапілі мяне ў сне! Прачнулася ад слёз... Расказала сон сястры — яна таксама вялікае пачуццё жалю адчула. Іншым разам цёця Ксеня прыбачылася мне ў сне пасля таго, як я прадумала ўжо тэкст васьмі гэтага ўспамінаў. І ў другім сне погляд яе быў больш бадзёры, і, можа быць, душа яе цяпер будзе спакойная. Бо ведае цяпер напэўна мая цётка: я вельмі ўдзячна ёй з ўсё добрае, што мела ад яе ў сваім жыцці.

Наталля Прушынская,
г. Петразаводск

На здымку ў рэдакцыі газеты “Голас Радзімы”: на першым плане побач з прафесарам Адамам Мальдзісам — Наталля Прушынская, за ім справа — Екацярына Бялова (дачка Аксаны Рухінай, унучка Андрэя Мрыя). За Наталляй Прушынскай — Вольга Нікалаева (унучка Антаніны Стратановіч (у дзявоцтве Шашалевіч), роднай сястры Андрэя Мрыя). Мінск, 20.11.2015 г.

Гэта быў горкі запавет яе брата Андрэя. У лістах з лагера ён прасіў сястру не вучыць дачку мастацкай вышыўцы, але пастарацца даць ёй простыя навыкі кройкі ды шыцця. На жаль, Ксенія Антонаўна залішне настойліва праводзіла запавет брата ў жыццё: Аксана так запрацівілася яе выхавальным метадам, што вучыцца шыць наадрэз адмовілася. Але тыя дробныя непаразуменні, вядома ж, нішто ў параўнанні з тым, што мая цёця ўмела даць людзям як адукаваная асоба, да таго ж біёлаг па прафесіі. Дастаткова ўспомніць юнацкі гурток у Лоухскай школе, пра які я згадала вышэй, ці яе працу па азеяненні запалярнага пасёлка, дзе беларусцы давялося жыць і працаваць нямаля гадоў. Гімнзічная сяброўка Маргарыта Эрн, якая жыла ў Ленінградзе, пісала цёці Ксені: “...Радуюсь тому, что наконец твои труды по озеленению получили должную оценку. ... Не представляю тебя бездейственной в данном случае. Ваш поселковый совет должен был бы учредить премии за лучшее озеленение...”.

Калі цёця мая жыла ў Петразаводску, то працавала ў чыгуначнай школе № 9. А прыкладна з 1952-га па 1960-ы жыла й працавала ў Лоухах: каб фінансава падтрымліваць вучобу Аксаны, ды й маю таксама. Гады два там з ёю жыў і Генадзь Шашалевіч, сын брата Васіля. Выйшаўшы на пенсію, Ксенія Антонаўна яшчэ нейкі час заставалася ў Ло-

таго пераважна ў Беларусі, гэта было нова, незвычайна, і я радавалася той навізне. Ужо на схіле гадоў мне зноў пашчасціла ўбачыць такое дзіва — у Мурманску, горадзе майго маленства: то было яшчэ больш грандыёзнае відовішча!

Ксенія Антонаўна вельмі натуральна ўпісвалася і ў паўночны Лоухскі пейзаж, і ў мясцовыя звычаі. Там, у Лоухах, у цёці Ксені было шмат сяброў. Маці яе калегі па школе, карэлка Нікуліна, захапляючыся ўмелымі яе рукамі, неяк сказала ёй: “Сама памры, а рукі на зямлі пакінь!”. Гэтае мудрае карэльскае выслоўе чула я й пазней. Рукі цёці Ксені працавалі, ня ведаючы адпачынку. Яны ўмелі практычна ўсё — як і рукі яе брата, майго таты, які загінуў у гады рэпрэсій. Абодва ж выраслі ў беларускай сялянскай сям’і, дзе, як

Ад рэдакцыі. Менавіта Ксенія Шашалевіч удачарыла, выхавала Аксану, дачку брата Андрэя: малой было два гады, калі ў лютым 1934-га яго ў Мінску арыштавалі ў першы раз. На просьбу падрабязней расказаць пра тое Наталля Прушынская нам адказала: “Ну, пісаць пра падзвіг удачарэння сястры маёй, на той час дачкі ворага народа, якім быў аб’яўлены ў 30-я гады мой бацька — гэта вялікі аповед. І можа пра тое лепш раскажа сама Аксана, і яна ўжо нешта пра тое напісала”. То маем надзею з часам змясціць і нататкі Аксаны Андрэеўны Рухінай — старэйшай дачкі Андрэя Мрыя.

Не ўсе ведаюць, што Артур, адзін з сыноў Андрэя Мрыя ды ягонай жонкі Соф’і Зыкавай, ацалеў пасля арышту бацькі дзякуючы брату апошняй, Івану Зыкаву, які жыў у Гомелі. Менавіта ён усынавіў пляменніка. Пазней Артур Іванавіч Зыкаў (1931 — 2014) стаў кандыдатам фізіка-матэматычных навук, працаваў у Харкаўскім універсітэце.

ВЫСТАВА

Паслухаць хаты галасы

Літаратурна-этнаграфічная экспазіцыя “Мова хаты”, створаная ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, мае свае таямніцы й даволі незвычайнае прызначэнне

У выставачнай зале — амаль 60 квадратных метраў — створаны чатыры сімвалічныя куты традыцыйнай беларускай хаты: печ, бабін кут, спальнае месца й чырвоны кут. І ёсць усе атрыбуты сялянскага побыту: печ, дзежка, куфэрак, ложкак, стол... Побач з рэчамі, якімі карысталіся гаспадары хаты, выставілі кнігі. Такім чынам, кожны кут набыў сваю адмысловую літаратурную тэматыку. Толькі прыслухайся, паразважай — і пачуеш, на якой мове размаўляе вясковае хата. У такім асяродку шмат можна даведацца пра нашых продкаў і родзічаў, пра будучы ўраджай ды прыроду, пра нараджэнне, адраджэнне й Радзіму. Бо хата ж, можна сказаць, усяму пачатак.

Як расказала старшая навуковая супрацоўніца музея Святлана Кажамяка, стваральніца экспазіцыі, прызначана яна ў першую чаргу для дзяцей. Таму не абышлося й без маленькага Дзядка-хатнічка, які схаваўся пасярод старадаўняга посуду. Магчыма, не ўсе ведаюць, што нашы продкі лічылі яго калісьці духам хаты. Звычайна, бытавала павер’е, хатнічак жыве сабе ў падпечцы ці ў каморы й вылазіць адтуль толькі ноччу альбо на Дзяды, каб павячэраць разам з гаспадарамі хаты. На выставе “Мова хаты” дзеці могуць пазнаёміцца з беларускімі народнымі казкамі. Сярод іх і “Залатая шарсцінка, срэбраная павуцін-

Інтэр’ер сялянскай хаты ў Акінчыцах, дзе нарадзіўся Якуб Колас

ка”. Прадстаўлены й аўтарскія казкі з расповедамі пра хату. Сярод іх “Чортаў скарб” і “Кацёл з каменчыкамі” Уладзіміра Караткевіча, “Шчасце й Няшчасце” Уладзіміра Ягоўдзкіка, “Чаму Меша не мае хаты” Надзеі Ясмінскай ды іншыя. Выстаўлены кнігі пра школы-хаты й хатняе навучанне дзяцей у даўнейшых вёсках. Цікава пагартач падручнік педагога й багаслова Сяргея Паўловіча “Пішы самадзейна. Развіццё навыку самастойнага пісьма. Пасобнік для беларускае школы і самавукаў. 4.1: першы год навучання (пасля азбукі)” (Вільня, 1929). Ёсць і падручнік граматыкі з калекцыі палескага фалькларыста Аляксандра Сержпутоўскага.

Рэчы, што нападуняюць прастору “хаты”, невыпадковыя:

куфэрак стаяў раней у доме пэ-та Пятра Сеўрука з-пад Гродна. Бажніца й ручнік належалі сям’і Максіма Гарэцкага. Многія матэрыялы — з уласных фондаў Музея гісторыі літаратуры: з калекцыі “Кераміка й шкло”, “Этнаграфія”, “Ткацтва”, “Рэчы побыту”. Некаторыя з іх прадставіў Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры й побыту.

Выстава папулярызуе таксама й этнаграфічную нашу спадчыну. На ёй можна ўбачыць этнаграфічныя матэрыялы са збору Беларускага народнага фальклорнага ансамбля “Вербіца”.

Ажыццявіць такі цікавы праект музейшчыкам дапамаглі навуковыя працы загадчыка кафедры тэорыі й гісторыі дызайну Беларускай дзяржакадэміі мастацтваў Якава Ленсу, літарар-

туразнаўцы Таццяны Шамякінай, фалькларыста Янкі Крука.

Сёлета — 110-я ўгодкі паэткі Ларысы Геніюш. Сказной тэмай ва ўсёй творчасці Ларысы Антонаўны была тэма Радзімы. Яе вершы, паэмы поўняцца спрадвечнымі вобразамі й матывамі, сугучнымі народнаму светаўспрыманню. Радкі з верша паэткі “Мая мова” й натхнілі аўтараў на стварэнне экспазіцыі “Мова хаты”. Тэксты многіх вершаў паэткі нападуняюць прастору экспазіцыі.

Выстава прадоўжыцца да 30 верасня, будзе даступнай і

Хатнічак — добры дух хаты

віртуальным наведнікам на сайце музея: <http://bellitmuseum.by>.

Вось некаторыя цікавыя факты пра хату ад супрацоўнікаў Музея літаратуры.

Раней будаўніцтва хаты пачыналі ўвесну толькі пасля

Дабравешчання (6 красавіка). З даўніх часоў месца для новае хаты выбіралі наступным чынам. За некалькі дзён да будаўніцтва кідалі на зямлю дубовую кару з лесу і прыкладна на чацвёрты дзень падымалі яе й глядзелі, што пакажацца пад карой. Калі там знаходзілі чарвякоў ці чорных мурашак, то лічылі, што такое месца найбольш спрыяльнае для будаўніцтва. Калі ж пад карой заводзіліся павукі ці звычайныя мураўі, то хату ў такім месцы не будавалі.

З той жа мэтай — удала выбраць месца пад хату — гадалі й на хлеб. Кідалі з-за пазухі тры невялічкія круглыя боханы хлеба й глядзелі, як яны ўпадуць на зямлю. Калі хлеб ляжаў верхам, скарынкай да неба, то будаўніцтва пачыналі, калі ж да зямлі — вызначалі новае месца.

Не ставілі хату там, дзе раней праходзіла дарога ці стаяла лазня. Людзі верылі, што ў такіх месцах водзіцца нячыстая сіла.

Ганна Лагун

ЗЯМЛЯ БАЦЬКОЎ

Велікан, што прыйшоў з Балтыкі

Вялізны “Нявесцін камень” — адна з вядомых славукасцяў Ашмянскага раёна Гродзеншчыны

Валун той, кажуць, родам з Аланскіх астравоў Балтыйскага мора, і гэта найвядомы з камянёў на тэрыторыі Ашмяншчыны. Навукоўцы вызначылі, што важыць ён каля 74 тон. З’явіўся ж “Нявесцін камень” на зямлі нашай, паводле іх падлікаў, прыблізна 18–20 тысяч гадоў таму. Каштоўны помнік прыроды для мясцовай культурнай прасторы не толькі тым, што мае вялікія памеры. Вакол каменя цягам гадоў напластаваліся шматлікія міфы ды легенды, з ім спалучаныя. Так што можна смела сцвярджаць: ён і раней меў, і цяпер мае пэўны ўплыў на духоўнае жыццё жыхароў Ашмяншчыны, ды й не толькі яе.

Традыцыя шанавання валуна захавалася да нашых дзён у паўсядзённым жыцці мясцовых жыхароў. Яна грунтуецца на вераваннях вяскоўцаў — носьбітаў традыцыі, на перакананнях жыхароў рэгіёна, іншых мясцовасцяў у тым, што камень мае пэўныя цудадзейныя ўласцівасці. А два гады таму традыцыя шанавання двухметравага валуна “Нявесцін камень” з ружовага граніту ля вёскі Ага-

роднікі, ва ўрочышчы Рамбоўскі Роў, была ўключана ў Дзяржаўны спіс гістарычна-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь.

“Сутнасць шанавання валуна мясцовымі жыхарамі праяўляецца ў ахвяраваннях яму абрусаў, стужак, ланцужкоў, дробных грошай, цукерак, прадметаў асабістага ўжытку, — гаворыць метадыст па ахове гістарычна-культурнай

Пры “Нявесціным камені”

спадчыны Ашмянскага раённага цэнтра культуры Сяргей Жылік. — Маладыя пары наведваюцца туды, каб папрасіць у каменя шчаслівага й заможнага сямейнага жыцця, маладыя жанчыны — каб нарадзіць доўгачаканае дзіця, а дзяўчаты — каб знайсці добрага жаніха. Сталыя жанчыны просяць шчаслівае долі для дачок. Многія спяшаюцца ва ўрочышча, каб вылечыцца ад цяжкіх хвароб. Паводле слоў старажылаў, раней да каменя прыходзілі маладыя перад тым, як узяць шлюб. Паклаўшы ахвяру на валун або павязавшы стужку ці ручнік на дрэва, трэба, кажуць, дакрануцца да каменя й моцна папрасіць яго выканаць жаданне. Дакладны час, каб наведваць сакральнае месца, мясцовыя традыцыі не рэгламентуюць. І сама традыцыя шанавання каменя-велікана не суадносіцца ні з якімі святамі: ні хрысціянскімі, ні народнымі.

Усе тыя фактары сведчаць: традыцыя шанавання валуна “Нявесцін камень” — адметны складнік духоўнага жыцця найперш жыхароў рэгіёна. У іх светапоглядзе, як кажуць, ёсць месца цудам, з каменем спалучаным. Цяпер і афіцыйна засведчана, што гэта — элемент нематэрыяльнай культурнай спадчыны

Бацькаўшчыны. І валун, безумоўна, мае значнае краязнаўчае, турыстычнае й сакральна-культурнае значэнне.

Як паведамлілі ў Ашмянскім райвыканкаме, дзякуючы рэалізацыі праекта міжнароднай гуманітарнай дапамогі тэрыторыя вакол каменя была добраўпарадкаваная. Супрацоўнікі раённай бібліятэкі зладзілі этнаграфічную экспедыцыю, запісалі апаведы старажылаў пра мясцовую славукасць і сабралі цікавы матэрыял. Потым правялі навукова-практычную канферэнцыю “Валуны — маякі гісторыі”, апублікавалі шэраг даследчых работ. Каля валуна ўстанавілі адпаведны інфармацыйны стэнд. Цяпер “Нявесцін камень” — месца, куды прыязджаюць не толькі жыхары Беларусі, але й замежнікі. “У апошнія дзесяцігоддзе назіраецца рэзкі ўздым папулярнасці гэтай славукасці, — зазначаў Сяргей Жылік. — Да “Нявесцінага каменя” зноў пачалі прыязджаць маладыя — замацаваць свой шлюб: каб ён быў такі ж трывалы, як тысячагадовы валун. На камені шмат ахвяраванняў: грошы, кветкі, завушніцы, ланцужкі, а на навакольных дрэвах вісяць матузкі, ручнічкі ды стужкі. Гэта прыклад сучаснай міфалагізацыі ды параўнальна новай традыцыі шанавання старажытнага валуна”.

Раіса Марчук.
Фота Сяргея Жыліка.

“Голас Радзімы”: 65 гадоў!

Чытайце газету ў інтэрнэце на партале zviazda.by		Падпісання на газету “Голас Радзімы” можна ў паштовых аддзяленнях Беларусі		© “Голас Радзімы”, 2020	
Заснавальнік: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Выдавецкі дом “Звязда”	Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а. Пакой 907. E-mail: glas_radizimy@tut.by Тэлефон: + 375-17-2871526	Рэдакцыйнае пасведчанне №61. Выдадзена 16.07.2018 года Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь	Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Выдавецкі дом “Звязда” Дырэктар – галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ	Аб’ём выдання: 2 друк. арк. Падпісана да друку: 26.06.2020 г. Наклад 372. Заказ – 930. Выходзіць 2 разы на месяц	Месца друкавання: Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства “Выдавецтва “Беларусь Дом друку” ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 Пр-т Незалежнасці, 79/1. 220013 Мінск, Рэспубліка Беларусь
Галоўны рэдактар Іван ЖДАНОВІЧ				Рукатпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэзінзуюцца. Пазіцыі рэдакцыі ды аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, могуць не супадаць	